

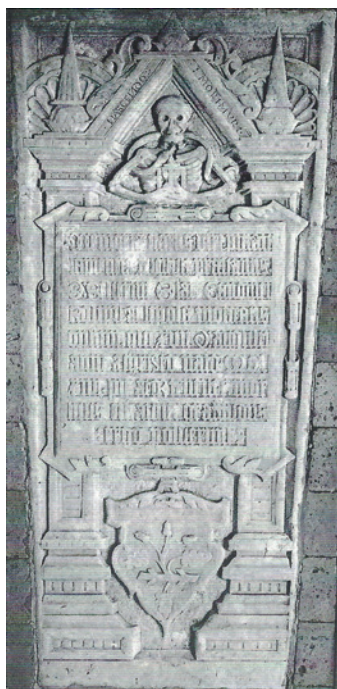
Den godgørende kapellan

Søren Olsen (1531-1601)

Personalia

Hr. Søren, stifter af "Søren Olsens Hospital", blev født den 14. september 1531 eller 1532 i Roskilde på sin fars gård i Støden. Hertil hørte et større jordtilliggende med humlehaver og fiskedamme, der strakte sig ned til Lille Højbrøndstræde. Søren var ud af en velhavende familie og arvede siden denne gård. Gamle skøder viser, at han også kom i besiddelse af andre ejendomme i Roskilde, Pilegården i Nykøbing Sjælland og en del jordegods på Stevns. 1558 blev han gift med den noget ældre Karine Andersdatter, der stammede fra Assens.

Søren tog en teologisk uddannelse og blev ansat som øverste kapellan ved Roskilde Domkirke i 1570. Han kom fra en stilling ved den første Frederiksborg Slotskirke opført af Frederik 2. Søren Olsen var den anden præst i embedet ved domkirken efter reformationen og fulgte således lige i hælene på reformatorerne. Hr. Søren blev som disse en meget nidkær forkynder af den evangeliske tro og forblev i embedet til sin død den 15. august 1601.

Søren Olsens ligsten i Roskilde Domkirke. Foroven ses dødssymbolet: en slange, der snor sig om et skelet og et timeglas. Gengivet efter Moltke, Erik og Elna Møller (redaktører): Danmarks kirker. Københavns amt, bind 3-4. 1950-51.

Når den skotske kong Jacob (egentlig James) agtede sig til Roskilde, skyldtes det hans interesse for teologi. Her besøgte han den europæisk berømte professor emeritus, Niels Hemmingsen (1513-1600). Han var blevet forvist til Roskilde, fordi han hylkede Calvins nadverlære. Professoren led dog ingen nød, idet han blev tildelt et af de gamle kannikedømmer. Maleri tilskrevet Tobias Gemperlin, antagelig 1595.

Det gamle hospital i Rosenhavestræde med Sukkerhuset i baggrunden. Foto: Kristian Hude omkring år 1900. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Forvist fra Roskilde under kongebesøg

Fra sin embedstid huskes han især for sin afvisende holdning til at lade den skotske konge, Jacob den 6., prædike i Roskilde Domkirke. Forhistorien var den, at Jacob var blevet gift med Christian 4.'s søster, Anna, den 23. november 1589 i Oslo. Den følgende vinter tilbragte parret i Danmark. I den forbindelse ønskede kongen at prædike i Roskilde Domkirke. Kongen betragtede sig selv som en lærd mand og havde især beskæftiget sig med teologi. Den franske konge, Henrik 4., kaldte ham derfor "den viseste tåbe i Kristenheden". Da Jacob tilmed var søn af den katolske dronning, Mary Stuart, slog hr. Søren hælene i: En sådan person skulle ikke prædike i hans sognekirke. Men højere magter (hoffet) greb ind og forviste Søren Olsen fra Roskilde, medens besøget fandt sted.

Søren Olsens Hospital

På huset Rosenhavestræde 3 sidder der en mindetavle for Søren Olsens Hospital. Desværre er det ikke den originale bygning, idet den blev revet ned så sent som i 1987 og erstattet af en kopi af den gamle bygning. Efter reformationen var det gået sørgeligt tilbage for fattigforsorgen, der før havde været den katolske kirkes opgave. Det var der enkelte private, der ønskede at gøre noget ved. Blandt dem var præsten Søren Olsen og hustru. Da de sad i gode kår, besluttede de at stifte et såkaldt hospital. Fundatsen blev underskrevet den 17. januar 1592. Med ordet "hospital" mentes en fattigstiftelse specielt for gamle og svagelige personer, der havde svært ved at klare sig selv. Sørenes kone døde i 1596, og et par år efter, den 19. september 1600, ændrede hr. Søren fundatsen. Måske har hospitalet først stået færdigt på dette tidspunkt.

Foruden huset ud imod Rosenhavestræde (i fundatsen kaldt for Lille Sankt Olufs Stræde) var der et tilsvarende hus ud imod Sankt Ols Gade med have imellem. Begge huse rummede tre små lejligheder. Hvert fattiglem fik et stykke af haven at dyrke. Endvidere fik de udbetalt en lille sum penge fire gange årligt til deres underhold. Samtidig skulle der lægges penge til side til vedligeholdelse. Til at sørge for fundatsens overholdelse indsattes et forstanderskab bestående af sognepræsten ved domkirken, læsemesteren ved katedralskolen (siden kaldt for rektor) og byens første borgmester (dengang havde byen to borgmestre). Når en af disse afgik fra embedet, tiltrådte hans eftermand. Til finansiering af stiftelsen (og betaling af forstanderskabet) donerede præ-

sten sine ovenfor nævnte ejendomme. Fundatsen blev konfirmeret af Christian 4. i 1601.

Hospitalets senere skæbne

Man skulle tro, at en institution med et så solidt fundament kunne klare sig op til vore dage. Men allerede i 1636 ansøgte forstanderne om at måtte sælge godsmængden og i stedet sætte pengene på rente. Det ville være lettere at administrere. Det blev derfor bevilget af myndighederne med en formaning om, at det ikke måtte komme de fattige til skade. I Hendrik Behrmanns historiske beretning om Roskilde fra 1832 slutter han med at beklage at "... Hospitalet har allerede i mangfoldige Aar afgivet et ynkeligt Syn". Det var også gået til-

Manufakturhandler Otto Henrich Schmeltz, der allerede før sin død donerede store gaver til Roskilde, som rådhuset på torvet og springvandet. Også i sit testamente betænkte han byen med store pengebeløb. En del af disse penge gik til byggeri af nye stiftelser i byen, blandt andet ejendommen Sct. Ols. Gade 12. Foto i Roskilde lokallistoriske Arkiv.

Mindeplade overført fra det gamle hospital. Foto: Jeppe Tønsberg 2018.

Huset Rosenhavestræde 3 er opført som en tro kopi af det gamle hospital, men kun i det ydre. I det indre lever huset op til den bygningsmæssige standard, som man brugte i 1987. Foto: Jeppe Tønsberg 2018.

bage med udbetalingen af fattighjælp – der var ikke nok til alle. Behrmanns slutreplik om stiftelsen lyder derfor: *“Sic Pauperum gloria transit”*. (Således forgår de fattiges glans). Det hører med til historien, at stiftelsen siden fik tilført penge fra kommunens arv fra byens store mæcen, manufakturhandler og agent O. H. Schmeltz, så man i 1910 kunne indvie en ny etageejendom på den gamle længes plads, Sankt Ols Gade 12.

Efter en administrativ sammenlægning af byens gamle stiftelser under navnet Duebrødre Kloster 50 år senere blev de gamle bygninger solgt til private. For de herved tilvejebragte midler kunne stiftelsen bygge nye, tidssvarende ældreboliger indviet i 1960. Siden er der kommet flere nybygninger til, så Roskilde i dag er velforsynet med moderne

ældreboliger drevet af en institution, der kan føre sin historie tilbage til middelalderen.

Kilder og litteratur:

Hofman, Hans de: Samlinger af publique og private Stiftelser, Fundationer og Gavebreve, som forefindes udi Danmark og Norge. Roeskilde Amt. VII. 1761.

Behrmann, H.: Grundrids til en historisk-topografisk Beskrivelse af det gamle Konge- og Bispesæde Roeskilde. København. 1832, s. 294-298 (citater om stiftelsens tilstand s. 298).

Christensen, Chr.: Herr Søren Olsens Hospital stiftet Aar 1650. Roskilde-Føljetoner. Bd. 1. Roskilde Tidendes Bogtrykkeri. 1927, s. 15-21.

Fang, Lotte: Duebrødre Kloster: 800 års historie om Duebrødre Kloster, Søren Olsens Hospital og Meyercrones Stiftelse i Roskilde. 1991.

Jespersen, Knud: Jacob 1. Stuart. Den store danske. Gyldendal. Digital udgave (citater af Henrik 4. om Jacob 6.).

Løffler, J. B.: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad. Reitzels Forlag. 1885, s. 41-42.

Wiberg, S. V.: Personalhistoriske, statistiske og genealogiske bidrag til en almindelig dansk præstehistorie. 1870-79. 4 bd. Fotografisk optryk. 1959-60.

Hospitalets nye etageejendom i Sct. Ols Gade 12, opført i 1910, rummede 6 små lejligheder, nu med moderne bekvemmeligheder som rindende vand og toilet. Foto: Jeppe Tønberg 2018.

